

Scenariusze lekcji dla uczniów szkół ponadpodstawowych

Scenariusz 1

Obraz podziemia niepodległościowego w kinematografii, literaturze i ikonografii komunistycznej Polski

Cele lekcji:

Po zakończonych zajęciach uczeń:

- zna mechanizmy funkcjonowania propagandy w powojennej Polsce,
- posługuje się biegle i potrafi wyjaśnić pojęcia charakterystyczne dla omawianego tematu lekcji
- potrafi wskazać przyczyny konsekwentnego kreowania negatywnego obrazu podziemia niepodległościowego przez cały okres Polski ludowej,
- umiejętnie oddziela opinię od faktów,
- doskonali umiejętność analizy i interpretacji prezentowanych materiałów z wykorzystaniem współczesnej krytyki historycznej,
- rozumie potrzebę korzystania z różnych źródeł zdobywania informacji historycznej w celu ustalania prawdy historycznej,
- ćwiczy umiejętność wypowiedzi ustnej i obrony własnego stanowiska.

Metody i formy pracy:

- wykład i rozmowa nauczająca z wykorzystaniem prezentacji,
- praca z materiałem filmowym i ikonograficznym
- praca z tekstem źródłowym,
- elementy pogadanki nauczającej.

Środki dydaktyczne:

- prezentacja multimedialna,
- opracowanie naukowe
- wybrane fragmenty filmografii propagandowej z okresu PRL,
- tekst źródłowy z dołączonym opracowaniem historycznym.

Uwagi realizacyjne:

Lekcja przeznaczona na 1 godzinę dydaktyczną (45 minut).

Wymaga uprzedniego ukierunkowania uczniów, by przeczytali w domu artykuł M. Soleckiego „Komunistyczna propaganda przeciwko podziemiu niepodległościowemu”

W celu realizacji zajęć konieczne są: rzutnik multimedialny, aktywne łącze internetowe lub uprzednie zgranie materiałów na nośniku danych.

Przebieg lekcji

1. W ramach wprowadzenia nauczyciel przedstawia uczniom, w oparciu o przygotowaną przez niego krótką prezentację, zarys najważniejszych wydarzeń niezbędnych do zrozumienia tematu:

- podstawową chronologię okresu: (1944 wkroczenie wojsk sowieckich na ziemie polskie i początek represji, 1946 referendum ludowe, 1947 wybory do sejmu, 1953 śmierć Stalina, 1956 przemiany październikowe.

- pojęcia: amnestia, podziemie niepodległościowe, „siły antydemokratyczne”, „3xTAK”, „zapłuty karzeł reakcji”, „cud nad urną”, Urząd Bezpieczeństwa Publicznego,

2. Prowadzący lekcję wyjaśnia, że tzw. „władza ludowa” przez cały okres powojenny, aż do 1989 roku starała się kultywować tradycje walki z reakcyjnym podziemiem, czego pokłosiem stały się literatura, ikonografia i kinematografia propagandowa. Krótko wyjaśnia, że w 1979 roku powstał m.in. film „Droga walki”, który przeznaczony był w celach propagandowych dla funkcjonariuszy MSW.

Uczniowie otrzymują polecenia, na które odpowiedzą po obejrzeniu fragmentu filmu (całość trwa 3 i pół minuty):

- oceń bezpośredni powód zorganizowania zasadzki na „Żelaznego”,

- przedstaw stosunek, jaki zdaniem autorów relacji, miała ludność cywilna do całej operacji,

- wyjaśnij dlaczego konsekwentnie relacjonujący posługują się określeniem „banda”, które wielokrotnie pojawia się w ich wypowiedziach,

- wskaż w jaki sposób starano się budować wiarygodność występujących w materiale funkcjonariuszy władzy ludowej (podaj przynajmniej dwa przykłady).

3. Wyznaczamy ucznia, który referuje informacje, zlecone w ramach pracy domowej na bieżącą lekcję, na temat literatury skierowanej przeciwko podziemiu niepodległościowemu.

(W treści wypowiedzi należy wskazać powody, dla których rozpoczęto tę formę agitacji).

4. Podsumowując tę część lekcji prosimy uczniów o wykonanie w formie karty pracy krótkiego zestawienia autorów i ich wskazanych prac poświęconych szkalowaniu żołnierzy powojennego podziemia (jako wzór może posłużyć załącznik nr 1).

Wskazani uczniowie prezentują następnie wyniki swojej pracy.

5. Nauczyciel wyświetla wybrany plakat szkalujący żołnierzy wyklętych (np. „Olbrzym i zapluty karzeł reakcji”, „NSZ to twój wróg”) a następnie omawia jego symbolikę, zwracając uwagę na:

- język propagandy,
- elementy graficzne,
- kolorystykę,
- dobór postaci i sposób ich wyeksponowania.

6. W ramach podsumowania lekcji nauczyciel prowadzi pogadankę na temat skuteczności metod manipulowania społeczeństwem za pośrednictwem kinematografii i literatury.

Akcentuje również, iż pomimo zakończenia represji i zwalczania podziemia niepodległościowego do lat 50. ubiegłego wieku, tematyka jego oczerniania była nadal obecna w polityce i świadomości władz komunistycznej Polski. Warto też zwrócić uwagę na fakt pojawiania się tej tematyki w czasach współczesnych.

7. Praca domowa.

Oceń motywy, jakimi kierowali się uznani literaci okresu powojennego, aby szkalować w swoich dziełach podziemie niepodległościowe. Znajdź również informacje na temat przynajmniej jednego z pisarzy, który odciął się w późniejszym okresie od swojej dotychczasowej „twórczości”.

Załącznik 1

Karta pracy do materiału: Mariusz Solecki „Komunistyczna propaganda przeciwko podziemiu niepodległościowemu”

L.p.	Autor	Tytuł dzieła i podejmowana problematyka
1.	Adam Ważyk	
2.	Jan Brzechwa	
3.	Władysław Broniewski	
4.	Jerzy Andrzejewski	
5.	Adam Bahdaj	

Scenariusz 2

Jak budowano mit o bandytach? Historia Edwarda Taraszkiewicza „Żelaznego”

Cele lekcji:

Po zakończonych zajęciach uczeń:

- zna historię i tragiczne losy jednego z najdłużej walczących z komunistami żołnierzy podziemia niepodległościowego na Lubelszczyźnie,
- dostrzega rolę propagandy komunistycznej w kreowaniu negatywnego wizerunku postaci,
- poznaje realia działań partyzantki powojennej oraz metody jej zwalczania przez aparat bezpieczeństwa,
- analizuje pozytywne i negatywne skutki działań partyzanckich w okresie powojennym,
- doskonali umiejętność interpretacji i krytyki źródeł ujętych we właściwym kontekście historycznym,
- rozumie potrzebę korzystania z różnych form zdobywania informacji w celu ustalania prawdy historycznej,
- kształtuje umiejętność pracy w grupie i syntetycznego przedstawiania jej wyników na forum klasy.

Metody i formy pracy:

- elementy wykładu,
- praca w grupach,
- analiza tekstów źródłowych i materiałów ikonograficznych,
- pogadanka nauczająca.

Środki dydaktyczne:

- źródło ikonograficzne - plakat,
- materiały zamieszczone w dołączonych opracowaniach Instytutu Pamięci Narodowej „Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1963”

Uwagi realizacyjne:

Lekcja przeznaczona na 1 godzinę dydaktyczną (45 minut) . Należy uprzednio przygotować do omówienia plakat (załącznik 1) – może być wyświetlony na ekranie oraz materiały do pracy w grupach (miniprojekt).

Przebieg lekcji

1. Faza wprowadzająca. Nauczyciel zaczyna lekcję od pokazania plakatu „Bądź czujny wobec wroga narodu” i zadaje uczniom pytanie: kim mógł być ten wróg?

Następnie w formie pogadanki dokonuje analizy retoryki ilustracji (kolorystyka, padające światło na oko i ucho). Na zakończenie wprowadzenia informuje uczniów, że plakat powstał w 1953 roku, gdy większość podziemia niepodległościowego została już zlikwidowana.

2. Faza realizacyjna. Przedstawiamy uczniom, że celem naszej lekcji jest prześledzenie historii powojennej działalności jednego z ważniejszych dowódców partyzanckich czasów powojennych - Edwarda Taraszkiewicza „Grot”, „Żelaznego”. Będziemy również analizować, w jaki sposób władze komunistyczne starały się oczerniać jego działania i wizerunek wśród lokalnej społeczności. Dzielimy klasę na 4 grupy i przekazujemy każdej z nich materiały źródłowe:

⌘-----

Grupa 1:

W oparciu o dostarczony biogram proszę krótko przedstawić powojenną działalność bohatera naszej lekcji Edwarda Taraszkiewicza „Żelaznego”.

Materiał: Edward Taraszkiewicz „Grot”, „Żelazny” – zarys ostatniej fazy działalności.

⌘-----

Grupa 2:

Po zapoznaniu się z dokumentami źródłowymi proszę scharakteryzować jak zorganizowany był oddział „Żelaznego” oraz określić jego główne zadania.

Materiał: „Dokumenty wytworzone przez Edwarda Taraszkiewicza „Żelaznego”

⌘-----

Grupa 3

W oparciu o przedstawione dokumenty Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego proszę wyjaśnić jak wyglądało przygotowanie do likwidacji oddziału partyzanckiego dowodzonego przez „Żelaznego”.

Materiał: „Dokumenty wytworzone przez funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego”.

⌘-----

Grupa 4

Korzystając z dostarczonych źródeł historycznych proszę wyjaśnić, w jaki sposób władza komunistyczna uzasadniała konieczność krwawej rozprawy z partyzantką niepodległościową.

Materiał: „Dokumenty wytworzone przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie”

§-----

3. Faza podsumowująca. Grupy prezentują wyniki swoich prac w kolejności od 1 do 4. W razie potrzeby można wyświetlić wskazane źródła na ekranie. Na zakończenie nauczyciel w formie krótkiego syntetycznego wykładu przypomina główne mechanizmy funkcjonowania aparatu represji wobec powojennego podziemia niepodległościowego.

4. Praca domowa. Znajdź informacje na temat ostatniego czynnego partyzanta w komunistycznej Polsce. Odszukaj w dostępnych Ci materiałach, gdzie się ukrywał i jakie były jego losy.

Załącznik 1

Plakat propagandowy

Plik do pobrania: „Propaganda Polski Ludowej – Karty”. Karta nr 5

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/teki-edukacyjn/80403,Propaganda-Polski-Ludowej.html>

Scenariusz 3

Prasa i film jako elementy walki z podziemiem antykomunistycznym.

(Lekcja metodą projektu)

Cele lekcji:

Po zakończonym projekcie uczeń:

- potrafi samodzielnie lub z pomocą grupy w oparciu o dostępne opracowania wyszukiwać niezbędne informacje do realizacji założonych celów,
- zna charakterystyczne metody i formy propagandy komunistycznej występujące w prasie i materiale filmowym,
- rozumie rolę mediów w kształtowaniu wypaczonego obrazu podziemia niepodległościowego,
- wskazuje przykłady manipulacji faktami w oparciu o język propagandy,
- potrafi właściwie ocenić w kontekście historycznym rolę i dokonania omawianych postaci,
- ćwiczy umiejętność pracy grupowej, wypowiedzi ustnej i obrony własnego stanowiska.

Metody i formy pracy:

- metoda projektu

Środki dydaktyczne:

- źródła opisowe: prasa,
- wybrane fragmenty filmografii propagandowej z okresu PRL (np. dostępne w internecie),
- kinematografia PRL
- materiały zamieszczone w Tece edukacyjnej IPN „Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1963”

Uwagi realizacyjne:

Lekcja przeznaczona na 2 lub 3 godziny dydaktyczne (w zależności od liczebności klasy).

Uczniów należy wstępnie podzielić na zespoły liczące od 4-6 osób. Proponuje się podział losowy, aby uniknąć grup złożonych wyłącznie z uczniów słabszych. Tematykę prac należy omówić uprzednio na zajęciach a następnie wyznaczyć odpowiednio długi czas (ok. 3-4

tygodni) na przygotowanie się do prezentacji. Warto także zadbać o możliwość wyznaczenia terminów konsultacji dla uczniów, tak by mogli na etapie zbierania materiałów w sposób właściwy ukierunkować swoje poszukiwania. Ważną rzeczą jest przekazanie informacji, czego będziemy od wychowanków oczekiwali oraz w jaki sposób ich praca zostanie oceniona. Stąd należy zapoznać ich z kryteriami oceny projektów (zamieszczone w załączniku nr 1).

W formie propozycji poniżej przedstawiono tematy, które oczywiście mogą ulegać modyfikacjom w zależności od wieku uczniów, możliwości organizacyjnych, dostępu do źródeł itp.

1. Obraz podziemia niepodległościowego w oficjalnych materiałach kinematografii PRL (Polska Kronika Filmowa).
2. „Popiół i diament” jako przykład filmu propagandowego.
3. Manipulacja faktami w filmach historycznych na wybranych przykładach.
4. Prasa lokalna źródłem informacji o „bandytach reakcyjnego podziemia”.
5. Procesy publiczne i ich relacjonowanie na łamach ogólnopolskich gazet.
6. Język propagandy prasowej – jakich używano sformułowań aby przekonać społeczeństwo do pomocy władzy ludowej w zwalczaniu podziemia niepodległościowego.
7. Jaki wpływ miała propaganda na ocenę działalności powojennej partyzantki przez moich przodków – próba zebrania relacji.
8. Obraz wybranego bohatera podziemia niepodległościowego w oficjalnej propagandzie Polski komunistycznej.

Proponowane sposoby prezentacji materiału:

- gazetka ścienna,
- prezentacja multimedialna,
- wywiad,
- nagranie filmowe,
- wystawa korytarzowa kserokopii pozyskanych materiałów archiwalnych.

Przebieg lekcji

Po krótkim zagajeniu przez nauczyciela poszczególne grupy przystępują do zaprezentowania swojego materiału.

Czas przeznaczony na wystąpienia nie powinien przekraczać 20 minut (po dwie grupy na lekcji). Należy uczniom umożliwić dostęp do sprzętu komputerowego oraz rzutnika multimedialnego.

Podsumowanie pracy. Dokonuje go nauczyciel po zakończeniu całego cyklu prezentacji. Należy również wyłonić zwycięską drużynę, która najlepiej wykonała zadanie.

Punktacja prac:

Za realizację każdego z elementów przyznaje się od 0-5 punktów (w sumie 50 punktów).

Po ich zsumowaniu nauczyciel ustala ostateczną klasyfikację grup. Ocenę wystawiamy wg indywidualnych preferencji.

Proponuje się, aby za maksymalną liczbę zdobytych punktów przysługiwała ocena celująca.

Załącznik 1

Karta oceny projektu

Numer grupy lub temat zadania: .....

Termin prezentacji: .....

Imiona i nazwiska uczniów:

.....

.....

.....

.....

Oceniane elementy projektu	Liczba punktów
Właściwe zaplanowanie pracy.	
Podział zadań zgodnie z umiejętnościami i zainteresowaniami poszczególnych członków grupy.	
Zaangażowanie wszystkich osób z zespołu.	
Wykorzystanie informacji z różnorodnych źródeł.	
Uporządkowanie i krytyczna analiza zebranych materiałów.	
Opracowanie graficzne - prezentacja.	
Wykazanie się zdolnościami organizacyjnymi.	
Kreatywność, oryginalność.	
Przestrzeganie ustalonych terminów	
Prezentacja efektów pracy.	
Suma punktów:	

Scenariusz 4

Czy propaganda komunistycznej Polski wobec podziemia powojennego była skuteczna?

Debata klasowa.

Cele lekcji:

Po zakończonych zajęciach uczeń:

- zna podstawowe mechanizmy funkcjonowania propagandy powojennej Polski,
- potrafi wskazać przykłady kłamliwych przekazów w prasie, literaturze i kinematografii,
- poprawnie posługuje się terminologią we właściwym kontekście historycznym,
- ćwiczy umiejętność argumentowania i obrony własnego stanowiska,
- kształtuje w sobie właściwe zachowania savoir-vivre i szacunku dla innych rozmówców.

Metody i formy pracy:

- elementy wykładu (wprowadzenie do lekcji),
- debata klasowa,
- pogadanka nauczająca (podsumowanie debaty)

Środki dydaktyczne:

- fragmenty opracowań historycznych zawarte w Tekach edukacyjnych IPN „Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1963”
- materiały zebrane i zaprezentowane przez uczniów (opracowania, ikonografia itp.)

Uwagi realizacyjne:

Lekcja przeznaczona na 1 godzinę dydaktyczną (45 minut). Czas samej debaty został wyliczony na 36-40 minut, pozostałe wykorzystujemy do podsumowania jej wyników. Można również przeprowadzić cykl debat klasowych na kilku godzinach (systemem „pucharowym”) w celu wyłonienia zwycięzców. Ważną rolę odgrywa wcześniejsze ukierunkowanie uczniów i przedstawienie im zasad prowadzenia debaty (zawarte w załączniku 1). Oczywiście przed zajęciami należy odpowiednio przygotować ustawienie ławek w pracowni, aby uczestnicy debaty siedzieli zwróceni naprzeciw siebie.

Zaproponowana forma jest jedną z kilku tego typu i oczywiście może podlegać modyfikacjom, takim jak: wydłużenie lub skrócenie czasu wypowiedzi uczestników, zmniejszenie lub zwiększenie ich ilości, ograniczenie lub całkowite zrezygnowanie z tzw. „przepytywania”. Jej celem jest, oprócz uatrakcyjnienia toku lekcji, przygotowanie uczniów do udziału w poważniejszych przedsięwzięciach tego typu na forum lokalnym a nawet ogólnopolskim. Przykładem takich konkursów są organizowane corocznie przez Instytut Pamięci Narodowej turnieje debat historycznych. W zaprezentowanym poniżej linku można zapoznać się z ich zasadami:

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/konkursy-i-projekty/turniej-debat-historycz>

Ponadto debata jest dobrą formą podsumowania wiedzy z zakresu większej partii materiału. Co prawda czynnie uczestniczy w niej tylko część uczniów z klasy, niemniej jednak pozostali również nie są bierni, gdyż to od ich stanowiska będzie zależało ostateczne rozstrzygnięcie i wyłonienie zwycięskiej drużyny.

Przebieg lekcji

1. Faza wprowadzająca. Po sprawdzeniu obecności wszystkich zgromadzonych przez nauczyciela, sędzia debaty wita uczestników i publiczność oraz zapoznaje z tematem i uproszczonym schematem przeprowadzenia zajęć. Nauczyciel rozdaje kilku losowo wytypowanym osobom z grona publiczności kartę oceny debaty (załącznik 2) z prośbą o jej systematyczne uzupełnianie. Karty zostaną zebrane po wystąpieniu ostatniego mówcy.
2. Faza realizacyjna. Przystępujemy do prowadzenia debaty w formule, która została określona w omówionych wcześniej kryteriach (załącznik 1). Rozpoczyna pierwsza osoba broniąca tezy, kończy ostatnia osoba z grupy atakujących.
3. Faza podsumowująca. Nauczyciel, w oparciu o notatki, sporządzane na bieżąco w czasie wystąpień uczestników, dokonuje podsumowania debaty oraz wskazania ewentualnych błędów merytorycznych w wypowiedziach mówców. Po podliczeniu wyników kart oceny debaty, sędzia ogłasza uroczyście, która drużyna zwyciężyła.

Załącznik 1

Kryteria prowadzenia debaty szkolnej

1. W debacie udział biorą: 3 osoby broniące tezy i 3 negujące tezę, sędzia debaty, sędzia czasu.
2. Każda z osób debatujących ma 3 minuty na zaprezentowanie swoich poglądów oraz 2 minuty na odpowiedź.
3. Każda drużyna może wykorzystać czas na zastanowienie się: łącznie 3 minuty.
4. Stanowiska w debacie są wcześniej uzgodnione.

Szczegółowy przebieg debaty:

1. Debata rozpoczyna pierwszy przedstawiciel strony broniącej tezy. Jego wystąpienie nie przekracza 3 minut. Sędzia czasu wskazuje jego upływ, np. na ekranie ściennym lub w inny ustalony uprzednio sposób.
2. Nie wolno czytać z kartki swoich argumentów (za wyjątkiem cytatów)
3. Po wystąpieniu przedstawiciela broniącego drużyna przeciwna może wykorzystać czas 1 min. na zastanowienie.
4. Następnie pierwszy przedstawiciel drużyny negującej dokonuje przepytывania zawodnika, który ukończył właśnie wypowiedź. Czas na to przeznaczony wynosi 2 minuty. W tym czasie może on wspierać się podpowiedziami grupy.
5. Po zakończonym przepytывaniu następuje odwrócenie ról: występuje przedstawiciel drużyny negującej – czas 3 minuty. Itd.
6. Każdy z uczestników debaty musi odbyć jedno wystąpienie.
7. Pozostali uczniowie stanowią widownię debaty. Spośród nich losowo trzy osoby będą oceniać jej uczestników w oparciu o dołączoną kartę oceny.

W czasie debaty **zakazane jest:**

Przerywanie wypowiedzi przeciwnika i używanie inwektyw. Lekceważenie przeciwnika.

Nadmierna gestykulacja.

Wskazane jest:

Wykazywanie błędów w argumentacji przeciwnika. Wykorzystywanie cytatów źródłowych, używanie uogólnień, analogii, definicji, dowodzenie i argumentowanie.

Punktacja:

3 p. – jasne i zwarte przedstawienie poglądów

1 p. – riposta na pytania przeciwników, zadawanie pytań przeciwnikom

- 1 p. – przerywanie „atak osobisty” – poniżanie, ośmieszanie itp., czytanie z kartki. Za każde zdarzenie odejmujemy jeden punkt.

Załącznik 2

Karta oceny debaty						
Drużyna	Broniący tezy			Atakujący tezę		
Zawodnik:	1	2	3	4	5	6
Kryterium A. (0-3 pkt.) Jasne i zwięzłe zaprezentowanie stanowiska						
Kryterium B (0-1 pkt.) Riposta i zadawanie pytań przeciwnikom						
Kryterium C – 1 pkt. za każde zdarzenie Przerywanie, „atak osobisty”, czytanie z kartki.						
Suma punktów zawodnika:						
Suma punktów drużyny:						